

THE LIFE AND INFLUENCE OF THE 1925TH CHICAGOMAP

Hanne Louise Jensen
Aalborg University
hannelj@socsci.aau.dk

Anja Jørgensen
Aalborg University
anjaj@socsci.aau.dk

This article traces the life and influence of the 1925th Chicagomap produced by Ernest Watson Burgess. The map was produced as part of the work of the Chicago school of Sociology evolving around identifying and decoding the various types of local communities and identifying zones characterized by less attachment and community. Once produced the 1925th Chicagomap and the thoughts behind it gets a life of their own. This article examine how the map and the thoughts behind it occur in different geographical contexts, amongst various urban scholars and in newer research regarding the relation between local attachment and residential location, and the article concludes that the performativity of the map is very potent as it works by inspiring and supporting new maps as well as being a partner in conflicting dialog.

Keywords: Sociologisk mapping, Chicagoskolen, Burgess, koncentriske zonekort, performativitet, byteori.

"Burgess' map was and is very important because he was trying to specialize knowledge of city structures and city dynamics, and incorporate all the theoretical knowledge of his time (land economics, human geography, plant ecology, sociology, town planning and regional surveys) in his model and to generalize it. His representation is a complex one that associates economic, functional and ethnical differentiation in terms of temporality according to the time of arrival of an ethnic group and it's degree of assimilation. This map was also the conceptual basis for the production of Halbwachs' map." (Ball & Petsimeris, 2010)

"Burgess' map was and is very important because he was trying to specialize knowledge of city structures and city dynamics, and incorporate all the theoretical knowledge of his time (land economics, human geography, plant ecology, sociology, town planning and regional surveys) in his model and to generalize it. His representation is a complex one that associates economic, functional and ethnical differentiation in terms of temporality according to the time of arrival of an ethnic group and its degree of assimilation. This map was also the conceptual basis for the production of Halbwachs' map." (Ball & Petsimeris, 2010)

Når Denis Cosgrove skriver, at "et kort slipper, ligesom enhver tekst og ethvert billede, sin produktions kontekst og træder ind i nye kulturelle kredsløb, når det er færdiggjort og produceret" ([1999]2002:14 vores oversættelse), så aktualiserer dette vores interesse for de mangearterede roller, som Burgess' Chicago kort fra 1925 (jf. figur 1) har spillet i forskellige by-teoretiske sammenhænge. Vi ønsker i denne artikel at forfølge to overordnede spor, der ifølge Cosgrove hyppigt overses i forbindelse med kortlægninger. Det første spor vedrører den komplekse kulturelle kontekst, der førte frem til et korts udgivelse (Cosgrove [1999]2002:9). Dette vil blive udfoldet i artiklens afsnit 2. Det andet spor vedrører det liv, kortet efterfølgende har som et stykke materiel kultur (Cosgrove [1999]2002:9). Særligt i anden del er der dermed også et fokus på de performative roller kortet som objekt spiller, når det efterfølgende inddrages i forskellige sammenhænge (Cosgrove 2008:65). Dette vil blive behandlet i artiklens afsnit 3. Den skelnen som Cosgrove her identificere er særlig relevant, når vi ser på henholdsvis indholdet i det oprindelige Chicago kort og den ændrede betydning, det har fået over tid i takt med, at det er blevet inddraget i forskellige geografiske kontekster (3.1), i andre teoretiske traditioners arbejde med social liv i byen (3.2) og også i nyere empiriske undersøgelser (3.3).

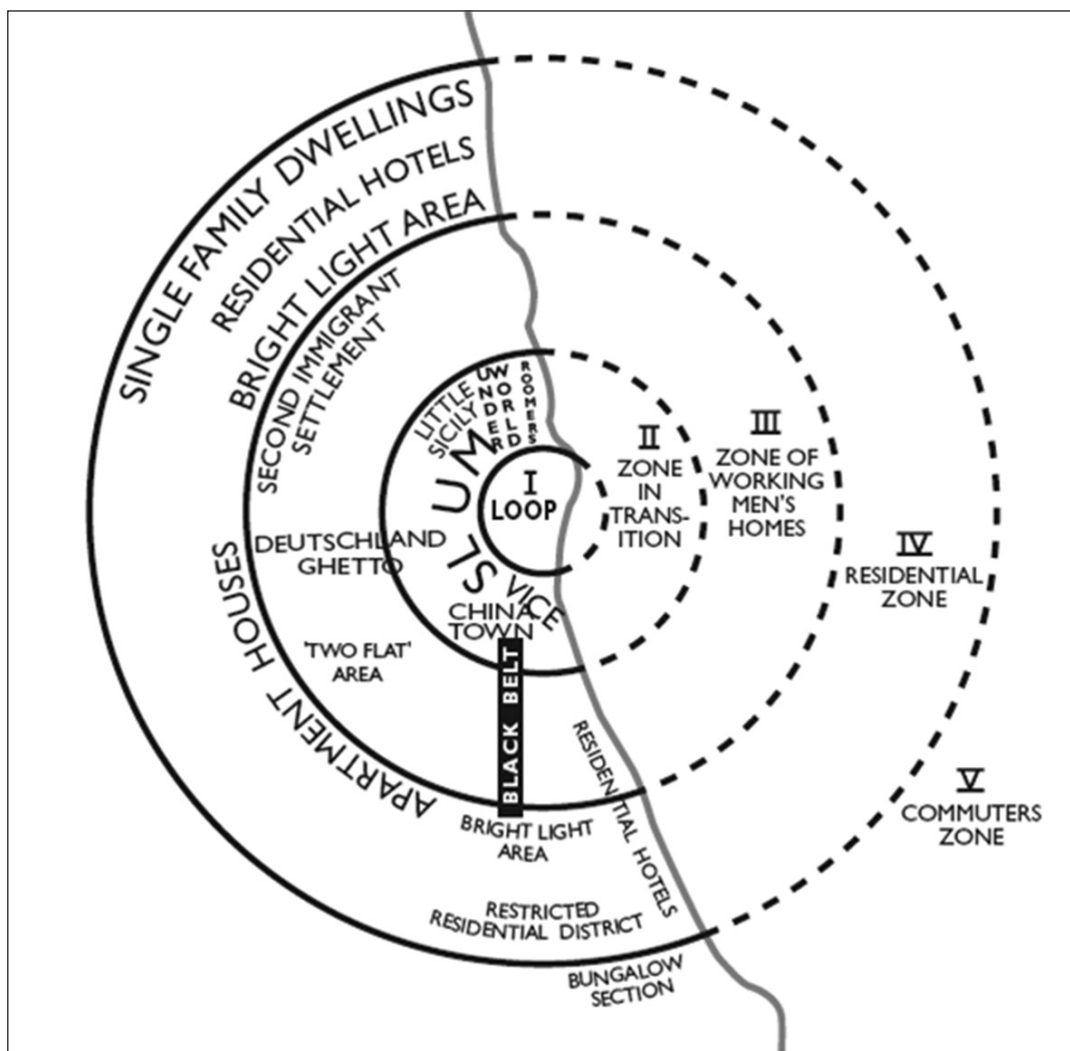
Når vi fortløbende gennem artiklen omtaler Burgess' Chicago kort som et kort og ikke som en model, på trods af dets indlysende geometriske mangler, så læner vi os op af Brian Harley og David

Woodward definition af et kort som "...grafiske repræsentationer der faciliterer en rumlig forståelse af ting, koncepter, vilkår, processer eller begivenheder i den menneskelige verden." (Harley & Woodward 1987:xvi (vores oversættelse)). Det fokus som artiklen herved anlægger, sker i slipstrømmen af det skift der indenfor kartografien er sket væk fra et fokus på kortlægningsteknik, detaljeret kendskab til det kortlagte landskab og definition af historiske korts herkomst til et fokus på kulturelle processer, kontekster og kritik af kortlægning på den ene side og på den anden side et fokus på de sociale og performative roller som kort som objekter spiller (Cosgrove 2008:65). Når vi således ser på kortet ud fra en performativ vinkel, så handler vores fokus mere om den praksis og anvendelse, der er af kortet og de tanker det repræsenterer, end det handler om detaljerne ved det materielle objekt. I de 90 år der er gået, siden kortet blev udviklet, har det været en materialitet, som der aktivt er blevet diskuteret med og imod og derfor er det særligt interessant at undersøge netop dette korts performativitet.

STORBYEN SOM EN MARKANT NY RAMME OMKRING DET SOCIALE LIV - DET KONCENTRISKE ZONEKORT BLIVER TIL

I 1925 skete der noget helt afgørende for by-sociologien, nemlig udviklingen af det koncentriske zonekort, som er et kort over byen Chicago og især over de lokalsamfund, som tilsammen udgjorde byen (Park & Burgess 1925). Kortet var et forsøg på at identificere og afkode de mange forskellige typer af lokale fællesskaber, der voksede frem i byen og at identificere zoner eller områder præget af mindre tilknytning og fællesskab – et forsøg på at kortlægge den urbane jungle!

Forarbejdet til det koncentriske zonekort havde allerede fundet sted i forbindelse med udgivelsen af artiklen "The City: Suggestions for the investigation of Human Behavior in the City Environment", der blev publiceret i American Journal of Sociology i 1915. Heri konkluderer Robert E. Park, der sidenhen blev medskaber af den koncentriske

Figur 1. Burgess' koncentriske zonekort (Jørgensen og Jensen 2014)

zonemodell, at storbyen er stedet, hvor fællesskaber har anderledes eksistensbetingelser end i mindre byer. I storbyen kan man således tale om "moralske regioner" (Park 1915:612) beboet af mere eller mindre opsigtsvækkende og excentriske personer. Moralske regioner skal ikke forstås som en eufemisme for kriminelle eller problematiske områder, men som områder hvor der hersker forskellige moralske koder med hensyn til adfærd, smag og interesser på en måde, der korresponderer med noget meget grundlæggende ved de mennesker, der bebor de specifikke områder (Park

1915:612). De moralske regioner er således ikke synonyme med sociale grupper, men handler om adfærdsmæssige, smagsmæssige og interesse-mæssige forbindelser (Park 1915:612).

Zonekortet indvarslede således en helt ny måde at forstå storbyen på, der både handlede om at identificere de forskellige sub-samfund i byen, men også om at udforske hvad der sker med det sociale liv og fællesskaber, når det udleveres i forskellige socialgeografiske sammenhænge, hvor der ikke finder samme grad af kontrol og tilpasning sted i forhold til særlig, excentrisk og

afvigende adfærd (Park 1915:612). Ved hjælp af socialgeografiske undersøgelser ville man undersøge, om der indenfor storbyens rammer blev skabt et socialt forpligtende liv præget af fælles normer og social orden. Disse spørgsmål blev for alvor spidsformuleret i forskningsprogrammet "The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment" fra 1925 (Park & Burgess 1925).

Der er flere årsager til, at udviklingen af dette kort blev skelsættende for bysociologien: **For det første** så introducerede det for første gang byen som et konglomerat af forskellige kulturelle og sociale verdener. Tidligere havde den tyske sociolog Georg Simmel (1903) beskrevet storbyen som én specifik omgivelse uden nogle geografiske differentieringer. Det differentierede blik på byen betød **for det andet**, at storbyen ikke overvejende fremstod som bekymrende og pessimistisk. Storbyen var både hjemsted for områder, der var grund til at være bekymret over, men også mange velfungerende områder præget af høj tilknytning og lokale fællesskaber. **Den tredje årsag** til, at dette kort blev skelsættende i bysociologien handler om, at kortet repræsenterer et led i at skabe teorier om, hvad den moderne storby gør ved sociale relationer. Det vil sige, at kortet var et af elementerne i at "mappe" storbyen socialt og kulturelt. **Endelig** så repræsenterer kortet en enkelthed, der gør det nemt for enhver at afkode. Kortet repræsenterer ikke en stor kartografisk landvinding, men som et forsøg på at skabe et overblik over fordelingen og dynamikken bag flere forskellige aspekter af det sociale liv er det let tilgængeligt og intuitivt.

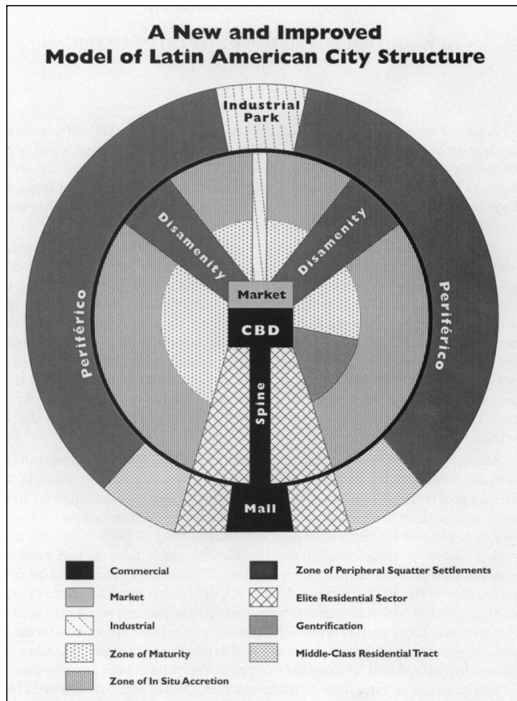
Det er tvivlsomt, om Park & Burgess havde nogen forestilling om, hvor indflydelsesrigt det koncentriske zonekort ville blive. Kortet kan stadig, selvom det er udviklet i en anden samtid, bidrage til en bred vifte af urbane studier. I de næste afsnit vil vi se nærmere på, hvilke indflydelser kortet efter sin udgivelse har haft, og på hvordan det som materialitet har performet og været i dialog med mange forskellige fagområder og geografiske kontekster.

DET KONCENTRISKE ZONEKORTS PERFORMATIVITET

I de første 15 år efter det koncentriske zonekorts udgivelse optrådte det som en empirisk indramning i talrige analyser og empiriske undersøgelser af det sociale liv i byen Chicago. I nogle sammenhænge alene med henblik på at vise de socialgeografiske forskelle og de meget forskellige former for social interaktion og socialt live, der fandtes inden for korte geografiske afstande (Zorbaugh 1929). I andre analyser optræder kortet mere som et redskab til at få placeret forskellige typer af sociale problemer så som organiseret kriminalitet (Landesco 1929; Reckless 1923), ungdomskriminalitet (Thrasher 1927; Shaw 1930), prostitution (Cressey 1932), psykisk sygdom (Faris & Dunham 1939) eller hjemløshed (Anderson 1923). Fælles for brugen af kortet var imidlertid interessen for fælles kultur, normer, social orden og fællesskab, som blev opfattet som noget andet og mere end noget, der kunne udledes af socio-økonomisk baggrund. Det handlede således om at se på det netværk af sociale forbindelser, der skaber tilknytning og hjemfølelse og dermed en højere grad af social orden, end der hvor gennemstrømning og mobilitet virkede frisættende for det enkelte individ, men modsat truende for socialt liv, orden og fællesskab. Burgess kort over Chicago har således bidraget til mange forskellige fagområder; kriminologi, demografi, bysociologi og psykiatri. Derudover har kortet også inspireret til undersøgelser og komparationer af mange forskellige geografiske områder. Disse undersøgelser har, som vi skal se i det næste afsnit, ført til, at nye beslægtede kort er blevet udviklede. Efterfølgende dette vil den performativitet, der er knyttet til forskellige fagtraditioners dialog med Burgess' zonekort og tankerne bag det, bliver diskuteret og slutteligt vil afsnit 3 blive afrundet med en beskrivelse af hvordan Burgess' arbejde har performet i en nyere empirisk undersøgelse.

Det koncentriske zonekorts dialog med andre geografiske kontekster

"Vi refererer stadig til den koncentriske zone model lavet af Burgess og Hoyt selvom den blev

Figur 2. En ny og forbedret model over Latin Amerikanske byer (Larry R. Ford 1996:438)

udviklet til at beskrive Chicago i midten af 1920'erne." skriver Larry R. Ford professor i geografi på San Diego State University (1996:437 vores oversættelse). Ford og Griffin er blot to blandt mange forskere, som har ladet sig inspirere af det koncentriske zonekort i deres arbejde med en anden geografisk kontekst. Det koncentriske zonekort har været afprøvet, justeret og debatteret i relation til blandt andet Canada (Guest 1969), England (Mann) og Latin Amerika (Ford og Griffin 1980). I det Canadiske studie konkluderes der, at på trods af at de Canadiske metropolske områder er nyere end de Amerikanske, så er "fundene generelt konsistente med Burgess zonale hypotese som argumenterer for at urbane områder bliver differentierede i relation til bosætningsmønstre, vurderet på socioøkonomisk baggrund, når byerne ældes og vokser" (Guest 1969: 276 vores oversættelse). Særligt gælder dette i forhold til mønstret, hvor lavstatus grupper bosætter sig tæt ved centrum og høj status grupper bosætter sig i

yderområder i takt med at byerne vokser. Anderledes forholder det sig med de Latin Amerikanske byer, der blandt andet er karakteriseret ved en noget senere industrialisering.

Ernest Griffin og Larry Ford publicerer i 1980 et første udkast til en model, der kan skitsere strukturerne i latinamerikanske byer i dialog med Burgess' kort over Chicago (Griffin & Ford 1980: 406). Efterfølgende arbejdede Ford videre med kortet, som bliver publiceret i 1996 (jf. fig. 2). Baggrunden for deres undersøgelse var en erkendelse af, at latinamerikanske byer følger en anden tidsmæssig udviklingstendens end nordamerikanske byer særligt i forhold til industrialiseringens afledte urbane aftryk, men også i forhold til det aftryk kolonimagterne har sat på byerne. Fortløbende sammenligner Griffin og Ford udviklingen af de forskellige Latinamerikanske kvarterer med lignende kvarterer i Nordamerika med et fokus på udviklingen i områderne, det visuelle udtryk, infrastruktur og socio-økonomisk baggrund hos beboerne og deres livsstilsønsker. På mange måder er den urbane udfordring at sammenligne med den, der eksisterede i Chicago i 1920'erne – der er store migrationsstrømme fra landet ind i de latinamerikanske byer, og byerne har vanskeligt ved at absorbere dem.

Griffin og Ford finder i deres empiriske undersøgelse, at der er flere forskelligheder fra Burgess kort over Chicago. Blandt andet er der den karakteristiske ryggrad, som er en kommerciel kile der sammen med en hovedfærdselsåre giver den velstillede elite, der er lokaliseret omkring den, mulighed for nemt at komme ind til CBD og ud til de større overdækkede indkøbscentre i periferien. Denne kiles popularitet fører til, at der i den anden inderste zone er et gentrificeret område, som støder op til kilen og i den yderste zone er begge sider af kilen flankeret af middelklassebosætninger. Middelklassebosætningerne støder på deres anden flanke op til de perifere barakbeboelser, som også rækker ind til midten af kortet i de to ubekvemmelighedskiler. På samme måde er industrien i hovedtræk lokaliseret i den perifere zone men en smal kile, når ind til midten af

kortet. Herved bliver både vækstheden og den fuldt udviklede zone flere steder gennembrudt af både industri og forskelligartet beboelse. Yderligere er den socioøkonomiske karakteristika af de koncentriske zoner ”i hovedtræk mod-satte af dem der kædes til de Anglo-Amerikanske byer i Burgess model” som Griffin og Ford skriver (1980: 408 vores oversættelse). Og her er det særligt de forskellige socialgruppers lokalisering, med generel aftagende status jo længere ud i kortet, man bevæger sig, der fremhæves.

Som vi har set i dette afsnit, så har Burgess kort fra 1925 haft indflydelse på både fokus i ovenstående undersøgelser men også for, hvordan resultaterne er blevet repræsenteret på kort. Kortet har i sit visuelle udtryk stort slægtskab med Burgess koncentriske zonekort. Og det er måske ikke så underligt når undersøgelserne bag det i vid udstrækning har været i dialog med Burgess resultater og kort. Fælles for ovenstående er dog, at de i højere grad ser på lokaliseringen af beboernes og boligområdernes relative social status, end de forholder sig til de fællesskabs elementer og tilknytningsmekanismer, som Burgess og den øvrige del af human økologien var optaget af at koble med bosætningen. Her er der altså tale om, at det er kortet snarere end detaljerne i de resultater det repræsenterer, som har performeret og inspireret til dialog. Måske en af forklaringerne herpå er i korts forførende egenskaber eller som Sauer formulerer det: ”Maps break down our inhibitions, stimulate our glands, stir our imagination, loosen our tongues.” (Sauer 1963: 291, citeret i Harvey 1969: 369).

Forskellige fagtraditioners dialog med Burgess' zonekort og tankerne bag det

Frem til ca. midt i 1940'erne var det koncentriske zonekort bærende for forståelsen af byen som et konglomerat af forskellige sub-samfund eller moralske domæner, der rummer forskellige former for socialt og kulturelt liv. Der kan siges at udgå tre overordnede analytiske spor fra det koncentriske zonekort (Castells 1977);

- 1) Identifikationen af en ny urban kultur og urbant socialt liv,

- 2) ideen om at urbane omgivelser skaber og definerer disse nye sociale og kulturelle mønstre,
- 3) fokus på social dis-organisering, integration og sammenhængskraft.

Disse tre hovedspor har interesseret forskellige fagfelter i varierende omfang og på forskellige måder. Således har sociologer overvejende diskuteret spørgsmål om urbant liv og urban kultur samt spørgsmål vedrørende integration, social dis-organisering og social sammenhængskraft, mens forskellige retninger indenfor geografien, mest har interesseret sig for de urbane omgivelser betydning og storbyens vækstmønstre.

By-sociologien blev mere og mere præget af spørgsmål omkring fordeling, dominans, klasse mv. i byen og fokus blev mere lagt på forholdet mellem rummet generelt og det sociale. Byen blev ikke længere inddraget som et begreb, der implicit indebar bestemte sociale relationer og bestemte sociale processer. Den danske byforsker Niels Albertsen foreslog således i 1988, at byen blev inddraget ved, at man som forsker: ”(...) interesserer sig for, om der er noget byspecifikt ved de måder, hvorpå forskellige sociale relationer og processer, som hver for sig ikke behøver at være specifikke for byen, samvirker med hinanden i en bymæssig kontekst” (Albertsen 1988:251).

Ved en sådan position gøres byen til et mere åbent spørgsmål, der må undersøges, og som kan inddrages, hvis det i den konkrete sammenhæng giver god mening at gøre det. Albertsens position er det tætteste, man kommer på byen i denne fase af by-sociologien, der mere og mere blev præget af at studere de sociale relationer i forhold til rummet. Rum kommer således til at signalere to forhold; nemlig dels at det er vigtigt at inddrage rummet omkring en given problematik, og dels at et fokus på rummet sikrer, at opmærksomheden fastholdes på samfundets overordnede strukturer (f.eks. klasseforhold) i modsætning til f.eks. at forklare problemstillinger i lyset af byen og livsformerne heri.

I denne sammenhæng anvendes det koncentriske zonekort mest som et kort, der tages afstand

fra, men det gøres der til gengæld også grundigt. By-sociologien tager i denne periode udgangspunkt i at definere sig som andet end det, der opfattes som indholdet i det koncentriske zonekort. John Rex (1967) var en af kritikerne af kortet, som han ikke fandt retvisende i forhold til et samfund hvor boligmarkedet, i modsætning til Chicago, var præget af politiske interventioner i forhold til bosætning mv. Rex tog også kritisk afstand fra, hvad han forstod som et funktionalistisk fundament bag kortet. Kortet var ifølge ham baseret på en konsensusforståelse af samfundet og var dermed uegnet til at begribe samfundets konflikt og dominansrelationer (Rex 1967). Det koncentriske zonekort repræsenterede således et (for) stort fokus på at fremstille symptomer af storbylivet og ikke et distinkt fokus på årsagerne hertil. Hvor Park og Burgess netop fokuserede på storbyens sociale liv – den humane økologi - som årsagen, så opfattede Rex og andre weberianske by-sociologer årsagerne som noget, der var forbundet med magt, politik og økonomi. Rex ville imidlertid holde fast i, at etniske og kulturelle grupper havde forskellige præferencer og orienteringer i byen, så dele af modellen vedblev at være et vigtigt perspektiv for byens udvikling (Rex og Tomlinson 1979). Anderledes var det for de marxistisk orienterede by-sociologer, der afløste de weberianske by-perspektiver i den by-sociologiske teorihistorie (Jørgensen 2006). Det gælder f.eks. Manuel Castells, der helt afsagde sig det koncentriske zonekort. I hans perspektiv var de kulturelle og etniske aspekter ikke længere aktuelle, men blev afløst af en økonomisk reduktionisme, hvor kun klasseforskelle i form af ejerskab til og kontrol over samfundets produktionsmidler var afgørende og vigtige (Castells 1976; 1977). Det koncentriske zonekort blev betragtet som et prævidenskabeligt perspektiv, der ikke indfanger de overgribende og bagvedliggende økonomiske dominansrelationer. Castells er således meget kritisk overfor ideen om, at urbane sociale relationer og en såkaldt ny urban livsstil skulle være et resultat af de urbane omgivelser forstået som permanente bosættninger, der er præget af befolkningsmæssig rigelighed, tæthed og

heterogenitet. Castells peger på, at disse tilsyneladende urbane faktorer i realiteten er resultatet af det kapitalistiske samfunds produktionsmåder, når man bryder kategorierne ned til den grundlæggende substans (Castells 1977:40).

Op gennem 1980'erne vendte mange forskere på by-feltet tilbage til kategorier som "by" og "sted" som udgangspunkt for deres forskning (Jørgensen 2006:71). Denne tilbagevenden kan delvist ses som en modreaktion på det marxistiske og weberianske perspektiv og delvist som en tilbagevenden til det koncentriske zonekorts mere konkrete og empirisk orienterede perspektiv. Almindelige menneskers hverdagsliv på steder blev således gjort til genstand for analyser, der både blotlagde ruter, rytmer, oplevelser og menneskelige motiver bag brugen og vedligeholdelsen af sted (Tonboe 1994). Det koncentriske zonekort blev ikke direkte anvendt, men ideen, om at steder var forskellige, spillede forskellige roller for forskellige samfundsmæssige grupperinger og måtte undersøges konkret som unikke "lommer" af socialt liv, var tilbage (Jørgensen 2006:73). Hvor humangeograferne har været meget toneangivende, når det gælder analyser af subjektiv praksis på steder, ruter, mening og emotioner forbundet til steder (Thrift (2007), Game (2001), Creswell (1996), Massey (1995), Crouch (1994), Tuan (1999)), så har visse sociologer forsøgt at kombinere det klasse-mæssige udgangspunkt fra 1970'ernes marxister med et mere Weberiansk-inspireret syn på prestige og kultur gennem Bourdieu-inspirerede analyser af byen (Watt (2009), Wacquant (2008), Savage et al (2005), Bourdieu et al (1999)). Disse analyser er baseret på et andet analytisk perspektiv end det der ligger bag det koncentriske zonekort. Fælles for dem er et fokus på, hvordan sociale forskelle og dominansrelationer kan aflæses på steder. Det vil sige visse steder bliver præget af middelklassen, de sociale eliter (Savage et al 2005; Watt 2009), mens andre steder bliver underklassesteder (Bourdieu et al 1999, Wacquant 2008). Steder repræsenterer i dette perspektiv forskellig værdi både materielt og symbolsk, hvilket betyder at forskellige sociale

grupper fordeler sig i byrummet på en måde hvor økonomisk formåen spiller ind og dernæst de kulturelle præferencer. Da det kun er de sociale eliter og middelklassen, der har den økonomiske baggrund for at vælge, så er det er fokus i disse undersøgelser på den ene side rettet mod disse gruppers valg i forhold til bosætning samt begrundelserne herfor og på den anden side de folkelige klassers tvangsbetingsede bosætningsmønstre og deraf følgende følelser af afsky for disse steder og dissociering med naboer og andre lokale sociale relationer (Wacquant 1996:244). Ideen om, at menneskers tilknytning til steder er relateret til det lokale sociale liv, i form af naboskaber, foreningsliv, familie og venne-netværk, er ikke i fokus som afgørende i forhold til valg af bosted og tilknytning til steder i det hele taget. Spørgsmål om lokale fællesskaber og lokale bindinger gennem fællesskab og social interaktion er ikke i fokus, men steder ses snarere som ting på linje med andre forbrugsgoder, som forskellige klasser har forskellig adgang til. Visse steder er forbundet med en stor efterspørgsel og andre steder er nogen, der præges af afsmag og flugt derfra. Både middelklassen, eliterne og de folkelige underklasser beskrives som grupper, der af forskellige årsager ikke ønsker at socialisere sig med naboer og andre i lokalsamfundet og som ikke er drevet af en søgen efter fællesskab og lokale sociale relationer i forhold til steder (Savage et al. 2005; Wacquant 1996:244; Bourdieu et al 1999). De vigtigste forklaringer på tilknytning til steder handler således om klasse-tilhørsforhold, nødvendighed, globalisering, beliggenhed og mobilitetsmuligheder og er præget af manglende affiliering med lokalt socialt liv. På den måde kan den Bourdieu-inspirerede by-sociologi ses som et forsøg på at skabe et modbillede til det koncentriske zonekort og som et forsøg på at udarbejde en videnskabelig tilgang til by og sted, der imødekommer store dele af den kritik om manglende globalisering og klasseperspektiv, der – berettiget og uberettiget - igennem tiden har været rejst mod det koncentriske zonekort.

Nyere anvendelser af den koncentriske zonekort; belonging-projektet

Den Bourdieu-inspirerede by-forskning har været med til at skabe opmærksomhed på social ulighed, og på hvordan steder er hjemsted for vidt forskellige sociale betingelser, men den har ikke bidraget i forhold til at forstå, hvordan det konkrete geografiske sted med sin samlede sum af historie, allerede eksisterende sociale liv med tilhørende normer og fællesskaber driver og skaber vigtige integrative processer lokalt og på meso-niveau. Således har det geografiske sted som en kulturel, historisk og social ramme for socialt liv og lokal social interaktion været bortraderet og dermed også zonekortet!

Indenfor den humangeografiske fagtradition har der, som nævnt, været et stærkt empirisk og teoretisk fokus på sted, men dette fokus har ikke været særskilt rettet mod lokale fællesskaber og sociale bindinger til steder, der var en af de stærkeste sociologiske ambitioner bag udviklingen af det koncentriske zonekort.

Af forskellige grunde har det således været interessant at genopdage det koncentriske zonekort. **For det første** har det vist sig, at forskellige steder med samme socioøkonomiske profil udvikler sig forskelligt kulturelt og som sociale fællesskaber (Jørgensen 2014; Jørgensen 2016; Pihl 2015). **For det andet** har et stigende krav om lokal social integration af forskellige "skæve eksistenser" i samfundet skabt et behov for mere indgående kendskab til lokale netværk, ressourcer og potentialer og manglen på samme. **For det tredje** har forskellige analyser af flyttemønstre vist (Andersen 2010), at mange mennesker ikke flytter særlig langt, når de flytter, og at årsagen hertil hænger sammen med sociale bindinger og lokale tilknytningsforhold (Andersen 2010; Jørgensen et. al 2015). **For det fjerde** har et stigende fokus på de såkaldte "neighbourhood"- effekter, der ofte er værdien af bestemte variable opgjort på områdeniveau efter, at disse er kontrolleret for traditionelle socioøkonomiske faktorer så som uddannelsesniveau, indkomst osv., skabt et behov for viden om, hvilke sociale processer disse neighbourhood-

effekter er effekterne af. Jo mere præcist et fokus man har på, hvordan man skaber meningsfulde geografiske inddelinger, der siger noget om det sociale liv i områder, jo bedre kan man også vurdere, hvad en overhyppighed af f.eks. overvægt, diverse sygdomme, kriminalitet mv. rent faktisk er en konsekvens af. Således bliver neighbourhoods ikke blot tilfældige ophobninger af variable bestemte steder på et kort. **For det femte** har ny teknologi i form af GIS og muligheden for at kombinere kort med hhv. registeranalyser, surveydata og etnografiske undersøgelser gjort det muligt at videreudvikle de mappingmetoder, der lå til grund for udviklingen af det koncentriske zonekort. På baggrund af solide mængder og forskellige typer af data i kombination kan man således udvikle og videreudvikle på vores forståelse af sammenhægen mellem socialt liv og fysiske omgivelser (Jørgensen og Jensen 2014).

Et konkret eksempel på at forene ovenstående kvaliteter er "Belonging-projektet" der, med en bevilling fra Det Frie Forskningsråd | Samfund og Erhverv har gennemført analyser af sammenhængen mellem lokalt fællesskab, mobilitet og stedtilhørighed ud fra en kombination af GIS-informationer, registerdata på individniveau og desuden kvalitative interviews www.belonging.aau.dk.

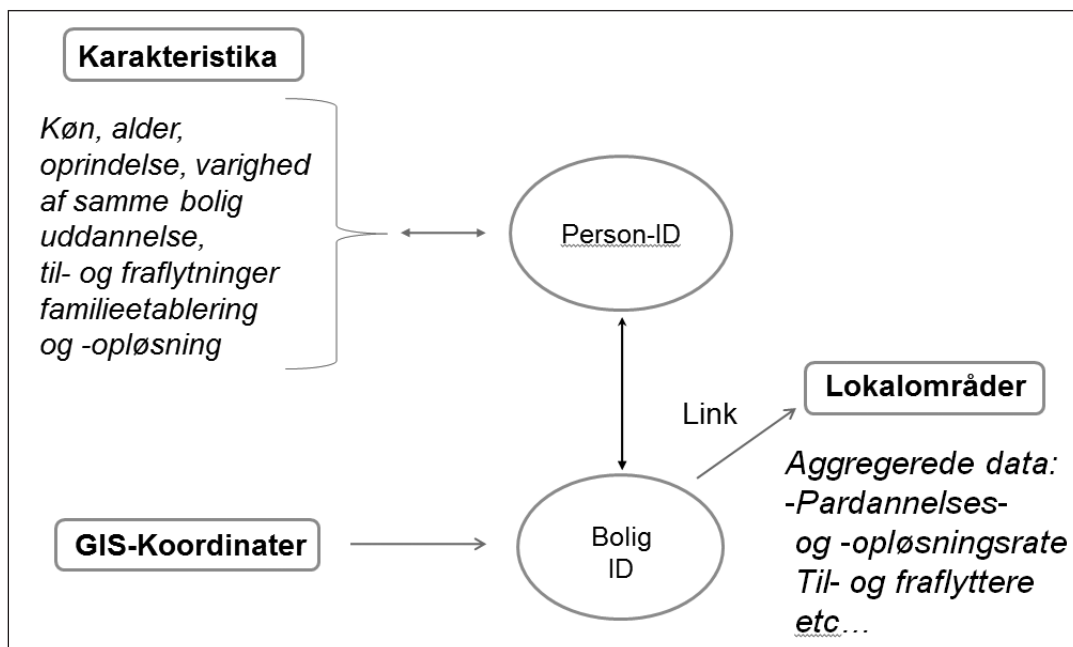
Et af de teoretiske udgangspunkter for projektet var, at de lokale fællesskabers og steders betydning for det sociale liv, som i nyere bysociologisk teori har været stærkt nedtonet til fordel for interessen for globalisering, klasser og ulighed (Jørgensen 2010). Det var således hensigten at efterprøve og belyse to dominerende hypoteser: **For det første**, hvorvidt lokale fællesskaber er forsvundet i takt med de forøgede muligheder for at have kontakter og være forbundet over store geografiske afstande i det senmoderne samfund. **For det andet** om det er de dårligst uddannede og dem der er dårligst økonomisk stillede, der er stærkest knyttet til steder, mens de bedst uddannede og de bedste økonomisk stillede er mest mobile og føler mindst tilknytning til steder.

En del af den faglige og teoretiske diskussion

bag projektet handlede om at identificere og afgrænse meningsfulde områder sociologisk set – også kaldet naturlige områder af Chicagosociologerne. Analyserne i projektet bygger på Chicago-inspirerede mapping-teknikker, hvor kortet både er et analytisk redskab i forskningsprocessen, der giver inspiration til at se nye sammenhænge, og er et redskab til formidling af forskningsresultater.

Lokalområderne blev identificeret (ud fra GIS-informationer om veje parker og andre skillelinjer i det fysiske miljø) og siden karakteriseret ud fra registeroplysningerne om de personer, der boede i de definerede områder. Derefter blev der udvalgt et antal områder af særlig interesse for projektet, valgt ud fra resultater af den registerbaserede karakteristik og i disse områder blev der foretaget kvalitative interviews med beboere (Fallon et al., 2013). Områderne repræsenterede forskellige udviklinger og karakteristika, således at informanterne kom fra et bredt spektrum af områder i kommunen. Både undervejs i analysen og i præsentationer af resultater er der brugt mapping, og der pågår stadig analyser, idet det rige datamateriale ikke er udtømt for belysninger af specifikke problemstillinger (Jørgensen et al., 2011; Jørgensen et al., 2014).

I den proces, hvor lokalområderne skulle identificeres og afgrænses, betød krav fra Danmarks Statistik, at der blev sat nogle begrænsninger for, hvor små områder der kunne arbejdes med som analytiske enheder (Knudsen 2014). I konstruktionen af områderne er der først og fremmest arbejdet ud fra regler (algoritmer), der alene kombinerer GIS-informationer (Skov 2012). Der er her ikke indlagt nogle kriterier om boligmassens karakter i områderne, og det er heller ikke forsøgt at opnå en nogenlunde ensartet størrelse på områderne. Danmarks Statistik vurderede, om mindstestørrelsen af de fastlagte lokalområder kunne accepteres, så der kunne suppleres med registerdata på individniveau. Der skal være mindst 100 indbyggere og 50 husstande i hvert identificeret område, hvilket i dette projekt betød, at nogle af de mindste identificerede områder måtte slås sammen, inden det fortsatte arbejde med projektet. De registerdata, der ligger bag identifika-

Figur 3. Illustration af anvendelsen af GIS- og registerdata i Belongingprojektet.

tionen af områderne, strækker sig over en 25-årig periode, og hvert af områderne tilfredsstiller de nævnte krav hvert år i perioden.

De registerdata, som er anvendt i projektet, er oprindelig udtrukket fra registre i Danmarks Statistik til Den Sociodemografiske Database på Aalborg Universitet, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde. Disse data kan beskrive udvalgte karakteristika ved samtlige individer, der var bosat i Aalborg kommune i undersøgelsesperioden, bl.a. demografiske og socioøkonomiske variable. Derudover blev der konstrueret nogle variable, der også indgik i karakteristikkene af områderne, f.eks. befolkningsudviklingen, andelen af indvandrede personer, andelen, der er arbejdsløse, har lang eller kort uddannelse eller som tilflyttede eller fraflyttede en husstand i kommunen i året (Jørgensen et al. 2014; Knudsen et al. 2014). Modellen er illustreret på nedenstående figur.

De identificerede områder varierer meget med hensyn til størrelse (geografisk udstrækning) og antal beboere. F.eks. var det tydeligt, at nogle landområder, der var meget tyndt befolket i begyndelsen af og midt i 1980'erne, gradvis var

blevet udbygget og tættere befolket i de seneste år.

Den mindste enhed, der kan dannes alene ud fra GIS-kvadratnettet, har størrelsen 100m x 100m. I etableringen af områderne blev der, med hensyntagen til Danmarks Statistiks krav, dannet 'klynger' (clusters) af disse små kvadrater. Figuren viser et udsnit af et kort over Aalborg, hvor det fremgår, hvorledes de små kvadrater er samlet i klynger, der udgør lokalområder i Belonging-projektet. De kvadrater, der placeres i en og samme klynge, er nummereret ens: Klyngen 312, der udgør et lokalområde i projektet, indeholder således 12 kvadrater. Der er tale om et udsnit af den østlige del af byen Aalborg, med Limfjorden øverst til venstre på figuren og linjer, der markerer større veje. De bare områder kan være rekreative områder eller områder, hvori der ikke er boliger nok til at udfylde et kvadrat.

Det kan ses på figuren, at nogle af klyngerne gennembrydes af en vej, selvom det blev tilstræbt, at der i fastlæggelsen af områdefægrænsningerne netop blev taget hensyn til fysiske forhold, der kunne optræde som forstyrrende opdelinger i et område. Det var vigtigt i netop dette projekt, da det

Figur 4. Eksempel på samling af mindste kvadrater til klynger. Udsnit af kort over Aalborg.

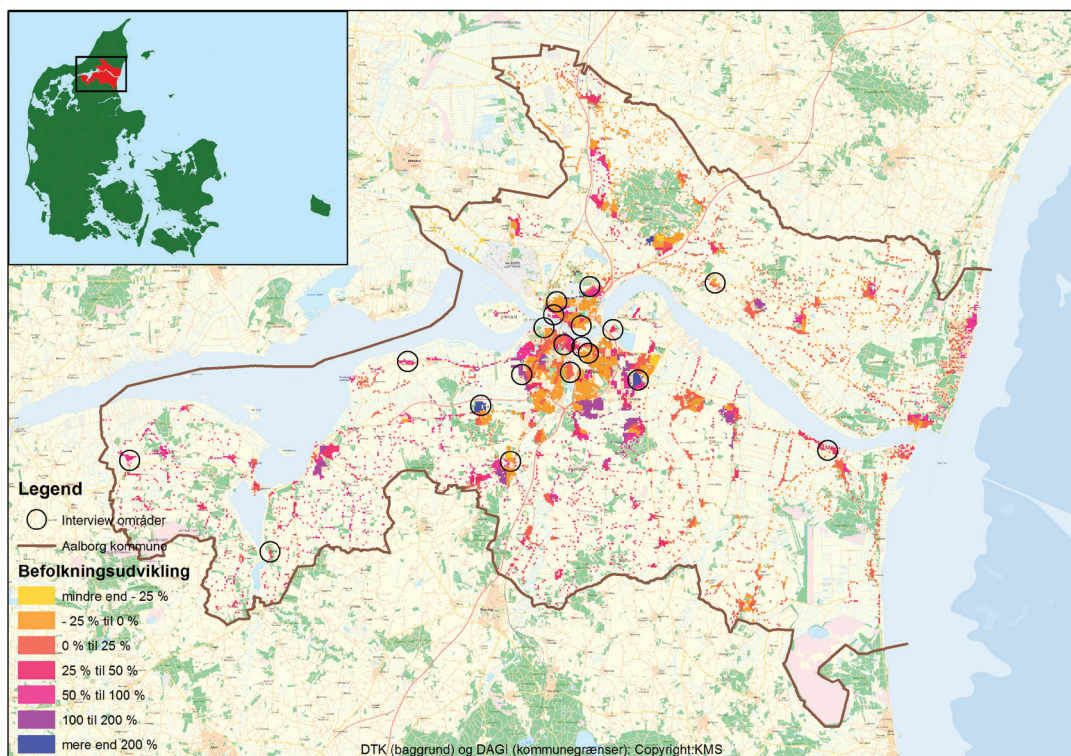
var hensigten at identificere naturlige lokalområder, hvor det kunne forventes, at indbyggerne opfattede området som et samlet hele at bo i. Det metodemæssige valg hænger således sammen med forskningsformålet, at analysere stedtilhørighed og lokalt fællesskab.

Til identifikationen af lokalområderne blev der også anvendt en såkaldt barrieremodel, som betyder, at inddelingen af Aalborg kommune i lokalområder bl.a. styres ud fra nogle rumlige objekter, der fungerer som barrierer mellem områderne (f.eks. større veje). Opdelingen i lokalområder foretages trinvis indtil alle kvadrater er entydigt placeret i en klynge. I alt blev der på denne måde skabt 275 klynger/områder i Aalborg kommune, rangerende i 1980 fra et lavt og højt indbyggertal på henholdsvis 134 og 2.428 og i 2012 fra 146 personer til 2.850 personer. Disse forskelle afspejlede variationen i urbaniseringsgraden og befolkningstætheden, samt bosætningsmønstre i kommunen.

Afhængig af problemstillingen og af de karakteristika, man ønsker at sige noget om ud fra Belonging-projektets data, kan man vælge at opgøre karakteristikken på et enkelt år, eller på udviklingen over en periode. I sidstnævnte tilfælde kan man f.eks. vælge at se på, om der har været en konstant vækst i befolkningstallet generelt eller i andelen af indvandrere. Der kan også laves

longitudinelle analyser, hvor man følger de samme personer over tid og måler deres karakteristika på forskellige tidspunkter: Der kan f.eks. tages udgangspunkt i de personer, der boede i Aalborg kommune i 1980 (som er det første år, databasen dækker), hvorefter de følges fremover, og der tillægges oplysninger om de nytilkomne beboere hvert år. Man kan evt. træffe en beslutning om, hvor længe en person skal have boet i det pågældende område, enten i Aalborg kommune eller i et lokalområde, for at personen skal indgå i den specifikke analyse. Det er i den sammenhæng nødvendigt at lave en markering af personens første, hhv. sidste, år som medlem af populationen og herefter evt. beregne hvor længe, personen har boet der.

I det videre forløb kan man markere for hver person, hvis der indtræffer nogle af de hændelser, der indgår i undersøgelsen; det kan f.eks. være at få et barn eller at blive skilt i det givne år. Andre væsentlige variable kan være om personen er fraflyttet kommunen eller husstanden eller måske flytter sammen med en person i det givne år. Når disse variable ligger som karakteristika ved hver person, kan man etablere tabellere over hvor mange, der f.eks. oplever at deres husstand opløses, evt. ved en skilsmisse. Andre variable kan anvendes til at give en karakteristik af f.eks. de økonomiske forhold, arbejdsløshed eller aldersfordelingen

Figur 5. "Befolkningsudvikling og valg af informanter.

blandt indbyggerne i området. Det næste trin bliver at aggregere disse tal til områdeniveau, hvorved de individuelle karakteristika samles og aggregeres til at blive områdekarakteristikker. Ved analyse af en udvikling skal der træffes beslutning om, hvorvidt der f.eks. opdeles i 5-års perioder, hvorefter gennemsnittene for de fem perioder sammenlignes, eller om udviklingen skal tegnes op i kurver, der viser forløbene for hvert år i perioden.

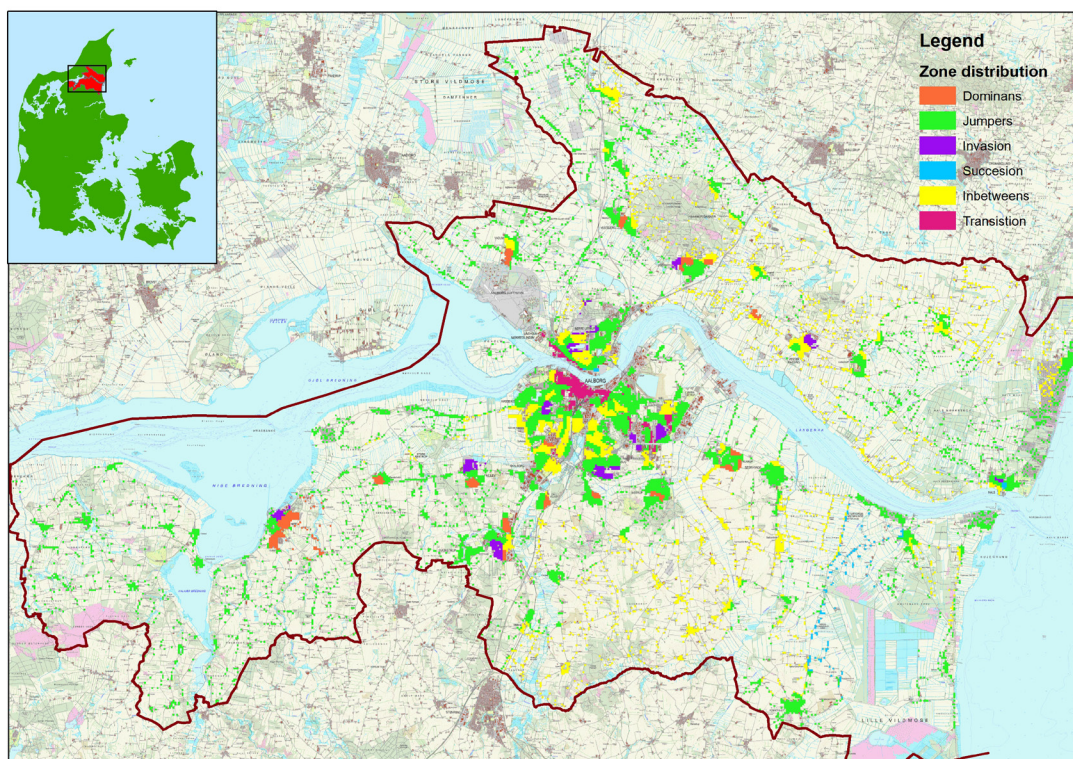
Befolkningstallet udviklede sig meget forskelligt i områderne, hvilket delvis hænger sammen med den overordnede udvikling og udbygning af nye boligområder.

Som et led i at finde respondenter til de kvalitative interviews, udvalgte et antal af de identificerede områder, så der blev opnået en vis geografisk og urbaniseringsmæssig spredning og forskellighed med hensyn til bl.a. områdernes befolkningsudvikling, andel indvandrere i befolkningen, bevægelighed ind og ud af husstande, køns- og aldersfordeling. De

væsentligste temaer, der blev dækket ved interviewene, var personers bopælshistorie, herunder hvor længe de havde boet i det pågældende område, deres hverdagsliv samt deres tilhørsforhold (belonging) til området (Fallov et al., 2013).

Ovenstående kort illustrerer, hvor i Aalborg kommune, informanterne boede. Der synes at være en vis overrepræsentation af områder fra selve Aalborg by, og nogle landområder, der ikke er udvalgt, hvilket nok skyldes, at der er et stort antal områder i selve byen og at der her har været markante udviklinger i undersøgelsesperioden. Kortet viser også befolkningsforandringer forstået som både emigration og migration inddelt i forskellige områder efter induktive principper. Interviewpersonerne blev udvalgt så både områder med høj og lav befolkningsmæssig turbulens blev repræsenteret.

I figur 6 har vi lagt kort på kort med forskellige sociale og sociologiske variable og her kunne vi f.eks. se at de steder i kommunen, hvor dem med det

Figur 6. Fordelingen af Zoner i Aalborg Kommune.

højeste uddannelsesniveaue, de bedst placerede jobs og de højeste indtægter, overvejende i den vestlige bydel, også var dem, der følte sig mest knyttet til stedet gennem naboskaber, venner og familienetværk. I midtbyen, hvor der bor mange unge og hvor der er høje flyttefrekvenser rapporteredes en lav grad af tilknytning gennem sociale relationer. I de områder hvor uddannelsesniveaue er lavt og indtægtsniveaue også er lavt er der en mindre oplevelse af at være knyttet til stedet gennem sociale relationer, men stadig markant højere end i midtbyen (Jørgensen et al. 2016). Vi kunne se at der, bortset fra midtbyen, var relativt høje præferencer for naboskab, venner og familienetværk. På linje med chicago-sociologerne kunne vi således konkludere, at det lokale sociale liv er betydningsfuldt for følelsen af tilknytning også i det senmoderne samfund (Jørgensen et al. 2016).

Belongingprojektet kan opsummerende ses som et forsøg på at udforske nogle af de samme spørgsmål som var en del af baggrunden for det

koncentriske zonekort nemlig byens udvikling som "et konglomerat" af små sociale og kulturelle sub-verdener skabt og præget af forskellige niveauer af mobilitet forstået både som flytninger til og fra områder og som områders gennemstrømning af mennesker, der ikke nødvendigvis er bosiddende i de pågældende områder. Med GIS og store mængder af registerdata, surveydata f.eks fra de såkaldte sundhedsprofiler lykkes det at identificere forskellige områder, hvor beboerne beretter om ret forskellige tilknytninger til det sted, og det område, de bor i, samt præferencer mht. naboskaber, familienetværk og andre typer af lokale fællesskaber (Jørgensen et al 2015). Man kan således danne andre typer af zoner i byen end dem, det var muligt at identificere, da det koncentriske zonekort blev skabt. På baggrund af aktuelle variables optræden, geografiske udbredelse og intensitet i de algoritme-bestemte "clusters" kombineret og udfordret af med kvalitative etnografiske studier på konkrete og særligt

turbulente steder, er vi nu i stand til at tegne mere præcise zonekort, som ikke nødvendigvis består af koncentriske zoner, men fastholder urbant liv som en vigtig brik i en samlet forståelse af betingelser for det (sen)moderne sociale liv. Ved hjælp af 30 års registerdata bl.a. om til og fraflytning og gamle begreber som blev udviklet i forbindelse med udarbejdningen af zonekortet og som refererer til områdets forskellige "livs baner" med hensyn til affolkning (Succession), stor tilflytning (Invasion), befolkningsmæssig stabilitet (Dominance) og meget stor til og fraflytning (Zones in Transition) og så to zoner hhv. Jumpers og Inbetweens, der repræsenterer zoner der ændrer status mange gange i løbet af de 30 år og områder der hverken kan betegnes som Zones in Transition og heller ikke som zoner med stor stabilitet. Den sidste kan man diskutere relevansen af, men vi valgte at bibeholde den af hensyn til distinktheden for de øvrige zoner:

Det koncentriske zonekorts performative virkning på dette kort handler således om at fokusere på byens områder som områder med forskellige former for socialt liv, som også repræsenterer forskellige former for og grader af social tilknytning. Disse forskelle er i højere grad bestemt af lokale sociale bånd, af til og fraflytningen i forskellige områder og alder end af klassemæssigt tilhørsforhold. Forskellen mellem klasser er naturligvis åbenlys i forhold til hvilken socioøkonomi de forskellige steder rummer, men graden af lokal social tilknytning til naboer, venner og familie er lige stor på tværs af klasser. Grad af lokal tilknytning er således primært bestemt af graden af mobilitet (til og fraflytning) samt af alder.

KONKLUSION

Det koncentriske zonekort, der første gang blev illustreret i 1925 i forbindelse med annonceringen af chigosociologernes by-forsknings program "The City – Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment, har performet

i over 90 år og gør det stadig. Kortet er gennem de komplekse sammenhænge, det indgår i stadig en påvirkningsfaktor og stadig i gang med at få nye betydninger i de sammenhænge, det anvendes i. Når kortet fortløbende har været en dialog partner i både mange forskellige geografiske kontekster og i forskellige faghistoriske perioder, så skyldes det måske, at netop dette kort har været så tilpas overordnet og let tilgængeligt, at det ikke er forbeholdt en kartografisk elite. At kortet er meget overordnet og har et bredt sigte har også bidraget til, at mange forskellige faglige traditioner har kunnet finde mening og få overblik over storbyen, som et sted hvor det sociale liv og de fysiske omgivelser samvirker på en helt særlig måde. Hvor visse faglige strømninger mest har koncentreret sig om kortets antagelser om den fysiske udvidelse af byen, så har andre været mere optaget af social segregering, fællesskab og sociale problemer i storbyen. Uanset hvilken ende eller del af den samlede by-forståelse, som man interesserer sig mest for, så har det koncentriske zone-kort performet som en slags "baseline" for eftertiden. Enten fordi man har forsøgt at arbejde videre med grundtankerne og nogle af de væsentligste erkendelsesinteresser bag kortet eller som et kort, man kan tage afstand fra og derigennem gøre sit eget faglige perspektiv skarpere igennem. Artiklen her har forsøgt at vise, hvordan kortet har sat sig igennem på mange forskellige måder, og hvordan man i nyere studier har anvendt grundtankerne bag kortet til avancerede mixed-methods studier, der kombinerer kort med forskellige typer af kvantitative data som danner baggrund for strategisk udvælgelse af særligt interessante områder til nærmere undersøgelse. Yderligere forekommer det nærliggende at konkludere at en medvirkende årsag til, at det gamle chicagokort nu bliver revitaliseret, er, fordi vi i vores samtid støder på problemer og fænomener, der nødvendiggør en meget mere præcis og mikro/mesoorienteret viden om stedets sociale og kulturelle forskellighed og disse socio-rumlige dynamikker.

- Albertsen, N. (1988). Storbyen, sociologiens "forsvindings"-objekt? På vej mod en kontekstuel storbyesociologi. in J.C. Tonboe (ed.) *Storbyens Sociologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Anderson, N. (1923). *On Hobos and Homelessness*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ball, S. and P. Petsimeris (2010). Mapping Urban Social Divisions, *Forum: Qualitative Social Research*, Volume 11(2). P.1-20.
- Bourdieu, P. et al. (1999): *The Weight of the World - Social Suffering in Contemporary Society*. London: Polity Press.
- Castells, M. (1976). Is There an Urban Sociology? i C. Pickvance (ed.) *Urban Sociology: Critical Essays*. London: Methuen. P.33-59.
- Castells, M. (1977). *The Urban Question: A Marxist Approach*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Cosgrove, D. ([1999] 2002). Introduction. in Cosgrove, D. (Ed.) *Mappings*. London: Reaktion Books, P. 1-23.
- Cosgrove, D. (2008). Cultural cartography: maps and mappings in cultural geography, *Annales De Géographie*, Volume 660-661. P.159-178.
- Cressey, P.G. (1932). *The Taxi-Dance Hall*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Creswell, T. (1996). *In Place/Out of Place: Geography, Ideology and Transgression*. University of Minnesota Press.
- Crouch, David (1994): Territorialitet, steder og identitet. in Tonboe, J. (ed.) *Territorialitet*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Fallov, M.A., A. Jørgensen, L.B. Knudsen (2013): Mobile forms of belonging, *Mobilities*, 8(4). P.467-486.
- Faris R. and W.H. Dunham (1939). *Mental disorders in urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ford, Larry R. (1996). A new and Improved Model of Latin American City Structure, *Geographical Review*, Volume 86 (3). P.437-440.
- Game, Ann (2001). *Belonging: Experience in Sacred Time and Space*. in Thrift, N. (ed.): *Timespace: Geographies of Temporality*. London: Routledge.
- Griffin, E. and L. Ford (1980). A Model of Latin American City Structure, *Geographical Review*, Volume 70(4). P.397-422.
- Guest, A. M. (1969). The applicability of the Burgess zonal hypothesis to urban Canada, *DEMOGRAPHY*, Volume 6(3). P.271-277.
- Harley, B. J. and D. Woodward (Ed.)(1987). *The history of cartography: Volume 1, Cartography in prehistoric, ancient, and medieval Europe and the Mediterranean*. Chicago: University of Chicago Press.
- Harvey, D. (1969). *Explanation in geography*. London: Edward Arnold.
- Jørgensen, A. (2006). *Når Kvarteret Opdager Sig Selv*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jørgensen, A., M.A. Fallov, L.B. Knudsen & H. Skov (2016): Zones of Belonging, *Geoforum Perspektiv*, Volume 15(29).
- Jørgensen, A. (2010): The Sense of Belonging in the New Zones in Transition. *Current Sociology*. vol. 58(1).
- Jørgensen A., M.A. Fallov and L.B. Knudsen (2011): Local Community, Mobility and Belonging. *Danish Journal of Geoinformatics and Land Management*, 46(1). P.22-35.
- Jørgensen, A. and H.L. Jensen (ed.)(2014): *Introduktion til Mapping-metoder: Metodeseerie for social- og sundhedsvidenskaberne*. Odense: Syddansk Universitets Forlag.
- Knudsen, L.B., H. Skov, M.A. Fallov and A. Jørgensen (2014). *Local Community, Mobility and Belonging. - A discussion of possibilities to identify and characterize Neighbourhoods*. *Tiltænkt Demographic Research*.
- Knudsen, L.B. (2014). *Mapping og registerdata in Anja Jørgensen & Hanne Louise Jensen (2014) Introduktion til Mapping Metoder*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Landesco, J. (1929). *Organized Crime in Chicago*. Part III of *The Illinois Crime Survey*. Chicago: University of Chicago Press.
- Massey, D. (1995). *Spatial divisions of labor: Social structures and the geography of production*. New York: Routledge.
- Park, R. E. (1915). *The City: Suggestions for the investigation of Human Behavior in the City Environment*, *American Journal of Sociology*, Volume 20(4). P.577.
- Park, R. E. and E. W. Burgess (1925). *The City: Suggestions for Investigation of Human Behavior in the Urban Environment*. Chicago: University of Chicago Press.
- Reckless, W.C. (1923). *Vice in Chicago*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rex, J. and R. Moore (1967). *Race, Community and Conflict*. Oxford: Oxford University Press.
- Rex, J. and S. Tomlinson (1979). *Colonial Immigrants in Great Britain - A Class Analysis*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Pihl, M.D. (2015). *Flere Unge Mønsterbrydere. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd*.
- Savage, M., G. Bagnall & B. Longhurst (2005). *Globalization and belonging*. London: SAGE publications.
- Sauer, C. O. (1963). *Land and life - a selection from the writings of Carl Ortwin Sauer* (Ed. by J.B. Leighey). Berkeley: University of California Press.
- Shaw, C.R. (1930). *The Jack-Roller: A delinquent Boy's Own Story*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Simmel, G. (1903/1998). *Storbyerne og det åndelige liv. i Hvordan er samfundet muligt? København: Gyldendal*.
- Skov, Henrik (2012). *Udkantsdanmark skal kortlægges*. *Geoforum Perspektiv* vol 11 no 22.
- Thrift, N. (2007). *Non-Representational Theory: Space, Politics, Affect*. London: Routledge.
- Tonboe, J. (red.)(1994): *Territorialitet - Rumlige, historiske og kulturelle perspektiver*. Viborg: Odense Universitetsforlag.
- Thrasher, F.M. (1927). *The Gang - a study of 1313 gangs in Chicago*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Tuan, Y. (1999): *Who am I?: An Autobiography of Emotion, Mind, and Spirit*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Wacquant, L. (2008). *Urban Outcasts*. London: Polity Press.
- Watt, P. (2009). *Living in an oasis: middle-class disaffiliation and selective belonging in an English suburb*. *Environment and planning A*. volume 41(12).
- Zorbaugh, H. W. (1976/1929). *The Gold Coast and the Slum: A Sociological Study of Chicago's Near North Side*. Chicago: The University of Chicago Press.